
РУДА О.Ю.,

кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри біології,
Національний
медичний університет
імені О.О. Богомольця

ЯНЧІЙ О.Р.,

кандидат біологічних наук,
асистент кафедри біології,
Національний
медичний університет
імені О.О. Богомольця

ВДОВИЧЕНКО О. М.,

асистент кафедри біології,
Національний
медичний університет
імені О.О. Богомольця,
м. Київ

РОЛЬ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ У ФОРМУВАННІ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТА-МЕДИКА

Сучасний фахівець медичної справи повинен володіти певними навичками творчого розв'язання практичних питань, вміннями використовувати у своїй практичній діяльності нові наукові досягнення, постійно підвищувати свою кваліфікацію. Тому важливо звернути увагу на організацію самостійної роботи студентів під час навчального процесу без якої неможливо підготувати активну особистість фахівця-медика, необхідний сучасному суспільству.

Ключові слова: медичний фахівець, фахові знання, творча особистість фахівця, самоосвіти, вища школа

Современный медицинский специалист должен обладать определенными навыками творческого решения практических вопросов, умениями использовать в своей практической

деятельности новые научные достижения, постоянно повышают свою квалификацию. Поэтому важно обратить внимание на организацию самостоятельной работы студентов во время учебного процесса без которой невозможно подготовить активную личность специалиста-медика, необходимую современному обществу.

Ключевые слова: медицинский специалист, профессиональные знания, творческая личность специалиста, самообразования, высшая школа

Modern medical specialist must possess not only the necessary fundamental and professional knowledge, but also some of the creative skills of practical issues, the ability to use in their practice, new scientific achievements, constantly improve their skills. So important is the formation of professional creative person who is able to self-development, self-education, innovation. During the educational process in higher education should pay particular attention to the organization of independent work. The process of gaining self-knowledge is an active purposeful mental activity, during which the processing is already known and perceived information. Central to the training given to independent work of students, which is due to an increase in extracurricular load, the amount of current performance of homework and study topics to be considered an independent training. Active personality medical specialists can't be prepared without the skills of independent work of the students.

Key words: medical specialist, professional knowledge, professional and creative personality, self-education, high school.

Аналіз основних досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які опирається автор, виділення невирішених раніше частин.

Пошуки вирішення педагогічних проблем організації самостійної роботи студентів на теоретико-методологічному рівні найбільш фундаментально відображена в роботах Кузьмінського А. І., Гулецької Я. Г., Бойко Я., Козакова В.А. та ін.

На підставі аналізу літературних джерел і практичного досвіду професійної підготовки студентів вищих медичних навчальних закладів виявлено суперечності між вимогами щодо організації самостійної підготовки студентів під час вивчення біологічних

дисциплін та обмеженою кількістю методичного забезпечення з метою їх впровадження у навчальний процес під час фахової підготовки майбутнього медичного фахівця.

Формулювання цілей статті (постановка завдання).

Визначені суперечності зумовили актуальність обраної теми дослідження і зумовили формулювання цілей статті, зокрема, проаналізувати можливі напрямки формування компетентностей, необхідних для успішної самореалізації особистості, провести дослідження ролі розвитку самостійності та відповідальності студентів у навчанні.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Випускник вищого навчального закладу повинен досконало володіти навичками самостійної роботи та творчої діяльності та відчувати потребу в постійному професійному самовдосконаленні та самоосвіті. Тому організація навчального процесу у вищій медичній школі сьогодні повинна спрямовуватись на формування продуктивного мислення, розвитку інтелектуального потенціалу особистості, становленню в неї способів логічного аналізу та всебічної обробки одержаної інформації. Основою цього є цілеспрямована, контрольована, інтенсивна самостійна робота студентів. Вона є однією з найважливіших складових, що забезпечують формування сучасного фахівця, при цьому самостійність виступає не лише як сукупність вмінь та навичок особистості, але й як риса її характеру, яка відіграє важливу роль в структурі особистості. Крім того, самостійно набуті знання є більш оперативними, вони стають власністю особистості, розвивають її інтелектуальні риси, увагу, спостережливість, критичність, вміння оцінювати.

Самостійна робота студентів, як обов'язкова складова навчального процесу, дозволяє: систематизувати, закріплювати та поглиблювати теоретичні знання та практичні навички студентів; розвивати пізнавальні здібності та активність студентів; формувати самостійність мислення, здатність до саморозвитку, самовдосконалення та самореалізації.

Метою самостійної роботи студентів є: розвиток творчих здібностей та активізація розумової діяльності; формування потреби безперервного самостійного поповнення знань; здобуття глибокої системи знань як ознаки їх міцності.

Для досягнення конкретної мети сучасна дидактика користується такими формами самостійної роботи, які дозволяють отримувати нові знання, формувати вміння набувати знань (здійснюється під час роботи з підручником, виконання спостережень та до-

сліджень, роботи аналітико-рахункового характеру); закріпити та уточнити знання (досягається за допомогою системи вправ по уточненню ознак понять, визначення їх суттєвих від несуттєвих; набути вміння використовувати знання для вирішення учбових та практичних завдань (здійснюється за допомогою вирішення завдань різного типу, вирішення завдань в загальному вигляді, експериментальних робіт); сформувати вміння та навички практичного та творчого характеру (досягається під час написання рефератів, підготовки доповідей, завдань, спрямованих на пошук нових способів вирішення задач).

До основних функцій самостійної роботи студентів відносять пізнавальну, самоосвітню, прогностичну, коригуючу, виховну. Пізнавальна функція визначається засвоєнням студентом систематизованих знань з дисципліни. Самоосвітня функція передбачає формування вмінь і навичок, самостійного оновлення і творчого застосування знань. Прогностична функція характеризується вмінням студента вчасно передбачати і оцінювати як можливий результат, так і саме виконання завдання. Коригуюча функція визначається вмінням особистості вчасно коригувати свою діяльність. Виховна функція передбачає формування самостійності як риси характеру особистості.

Для більшості студентів планування та організація самостійної роботи викликає труднощі, особливо на першому курсі, оскільки переважна більшість з них ще недосконало володіє формами, засобами та методами самостійної пізнавальної діяльності. Тому найскладнішим в організації самостійної роботи студентів є адаптація вчорашнього школяра до системи навчання у вищій школі.

Чим ширші пізнавальні інтереси першокурсника, чим краще сформовані вміння та навички самостійної роботи, тим вища його готовність до навчання у вищому навчальному за-

кладі. Щоб ритмічно працювати протягом семестру, студенту самому необхідно прикладати вольові зусилля, чітко планувати позааудиторну навчальну діяльність, правильно чергувати заняття з різних навчальних дисциплін. У більшості ж першокурсників відсутні вміння правильно організувати самостійну роботу, розподілити свій час. Більшість з них ще не готові до цього. Тому організація самостійної роботи першокурсників на першому етапі полягає в тому, щоб навчити їх правильно слухати та конспектувати лекції, ефективно засвоювати навчальну інформацію; навчити їх самостійній роботі на практичних та лабораторних заняттях; удосконалити навички роботи з посібниками, підручниками, науковою літературою в процесі підготовки рефератів, презентацій та доповідей на конференції.

Найважливіша роль в організації самостійної роботи студентів, належить викладачу, який здійснює організуючі, контролюючі та корегуючі дії, визначає зміст та обсяг самостійної роботи, регламентує терміни виконання та контролює результати. Керівництво самостійною роботою студентів охоплює організаційну, методичну та педагогічну складові. Так, організаційна складова передбачає створення навчальних книг, які повинні допомогти студенту зрозуміти логіку побудови курсу, що вивчається; методична – розробку тих завдань для самостійної роботи студентів, що використовуються в різних формах організації навчального процесу; педагогічна – організацію форм співпраці, які б стимулювали самостійність та творчу активність студентів. Завдання для самостійної роботи повинні бути чітко сформульовані, розподілені за темами, їх обсяг повинен визначатись навчальними годинами, відведеними для самостійної роботи.

Організація самостійної роботи студентів включає такі етапи: період організації навчання, який вимагає від викладача безпосередньої участі

в діяльності студентів, з виявленням і аналізом причин їх можливих помилок; період самоорганізації, коли не вимагається безпосередньої участі викладача в процесі самостійного формування знань студентів.

Методичне забезпечення позааудиторної самостійної роботи за визначеними для цього темами передбачає наявність алгоритму виконання самостійної роботи, перелік завдань в межах тематики роботи, тести для перевірки базових знань, тести для самоконтролю, індивідуальні контрольні тести, таблиці для заповнення, схеми, ситуаційні задачі, перелік тем презентацій та рефератів.

В організації роботи студентів корисним є використання ними посібника з практичних занять з дисципліни, що вивчається. В них матеріал кожної теми практичного заняття структурований і викладений у такій послідовності: 1) науково-методичне обґрунтування теми, що спрямовує студента на розвиток пізнавального інтересу до вивчення навчального матеріалу; 2) чітко сформульовані мета теми та перелік необхідних для оволодіння знань і вмінь, що налаштовує студента на кінцевий результат вивчення теми, оскільки актуалізує роль цього матеріалу в набуванні студентом базових біологічних знань; 3) детальний опис виконання аудиторної практичної роботи, який супроводжується ілюстраціями у вигляді рисунків, схем, мікрофотографій, що дозволяє правильно і чітко візуалізувати та сформувати цілісне уявлення про досліджувані об'єкти, що вивчаються; 4) запитання і тестові завдання з множинним вибором відповіді, які дають можливість студенту перевірити повноту засвоєння ним знань. Крім того, в кінці кожного розділу посібника наводяться тематичні узагальнюючі питання та контрольні вправи, що дають змогу студенту інтегрувати знання, набуті як під час самостійного вивчення навчального матеріалу, так і під час практичних занять; контрольні тести,

які носять ситуативний характер, з однією правильною відповіддю серед п'яти запропонованих, що дозволяють узагальнювати знання з вивченої теми та моделюють ситуацію з майбутньої практичної роботи лікаря. До багатьох занять розроблені ситуаційні задачі.

Такий методичний апарат посібника виконує розвивальну функцію та спрощує і прискорює процес підготовки студентів до практичного заняття, розвиває творче мислення, пам'ять, активізує навчально-пізнавальну діяльність. Завдяки цьому здійснюється принципу наочності, що полегшує формування в студента системи знань з медичної біології. При цьому образно-предметне сприйняття та мислення взаємодіють з абстрактно-логічними висновками та узагальненнями. Це важливо для розвитку творчого інтелектуального потенціалу особистості [1-8].

Індивідуалізація навчання набуває особливої ваги, оскільки при цьому враховуються індивідуальні здібності кожного студента, і викладач створює умови, які стимулюють, орієнтують та направляють студента на активну самостійну роботу, під час якої він здійснює самоорганізацію та саморегуляцію.

Для досягнення цієї мети корисним є розробка методичних вказівок до виконання самостійної позааудиторної роботи з тем, які не вивчаються на практичних заняттях з медичної біології. Методичні рекомендації включають: основні положення теми з посиланнями на навчальні книги, в яких вини висвітлені, на джерела, в яких повно представлені конкретні питання теми; запитання для самоконтролю, за якими студент може самостійно перевірити рівень засвоєння матеріалу; тестові завдання; схеми, таблиці, заповнення яких при самостійному вивченні допомагає систематизувати набуті знання; ситуаційні задачі, орієнтовані на практичне застосування набутих знань.

Постійний дієвий контроль з боку викладача виконуваної студентами

самостійної роботи забезпечує її ефективність. Важливим завданням цього є спонукання студента до постійної активної позааудиторної роботи.

Самоконтроль є необхідним елементом навчальної праці перш за все тому, що він сприяє глибокому і міцному оволодінню знаннями. Самоконтроль навчальної діяльності дозволяє студентам оцінювати ефективність їхньої роботи.

Щоденна самостійна робота поступово стає елементом творчості. В ході самоосвітньої діяльності студенти набувають знання, структурують та закріплюють їх, вдосконалюють в процесі індивідуальної практичної роботи, розвивають мислення, навички самоконтролю та застосування інформаційно-комунікаційних технологій, які інтенсифікують всі рівні навчального процесу, підвищують його ефективність та якість, формують інформаційно-комунікативну культуру.

Умови, необхідні для ефективної самостійної роботи: оптимальне співвідношення аудиторної та самостійної роботи; методично раціональна організація роботи з використанням інформаційно-комунікаційних технологій; забезпечення навчально-методичною літературою; контроль засвоєння знань, що спонукає студента якісно її виконати.

Кінцевою метою організації самостійної роботи студентів є забезпечення формування умінь і навичок самостійного навчання та вміння вдало їх застосовувати в нестандартній ситуації, виховання навичок самостійного прийняття рішень, вміння самостійного пошуку необхідної інформації. Тому важливо, щоб відповідні теми самостійної позааудиторної роботи студенти отримували на початку вивчення дисципліни або її певного фрагменту. При цьому, тематика самостійної позааудиторної роботи повинна логічно кореспондуватися з темами аудиторних занять.

В значній мірі, студенти набувають професійний досвід, працюючи з

монографіями, науковими статтями. Такий вид самостійної роботи направлений на поглиблення теоретичних знань, набування досвіду аналізу наукової праці, що закладає підґрунтя для формування навичок наукової роботи.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку.

Підсумовуючи вище викладене, звертаємо увагу на те, що основою організації самостійної роботи студентів є цілеспрямоване створення психолого-педагогічних умов розвитку активності, відповідальності, творчої ініціативи, тому що професійна компетентність сучасного фахівця включає такі складові як: функціональну, що передбачає реалізацію професійних знань; інтелектуальну – здатність

до аналітичного мислення й комплексний підхід до своїх обов'язків; ситуативну – діяльність залежно від професійної ситуації; соціальну – реалізацію комунікативних та інтеграційних здібностей.

У перспективі дослідження передбачає: подальше дослідження методики особистісно-орієнтованого навчання, яке створює необхідні для формування компетенції саморозвитку, самоосвіти та творчої діяльності, що пов'язані з мотивацією та готовністю постійно навчатися, самовдосконалюватись у професійній діяльності, адекватно діяти у ситуаціях особистого та суспільного життя студента, умови, використовує підходи, які допоможуть розвинути в особистості здатність до набуття моделі професійної компетентності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Биология: учебное пособие / А.В. Романенко, Е.А. Жгут, О.В. Головченко и др.; под редакцией А.В. Романенко. – К.: Медицина, 2008. – 424 с.
2. Біологія: Посібник з практичних занять / О.В. Романенко, М.Г. Кравчук, В.М. Грінкевич; За ред. О.В. Романенка. – К.: Медицина, 2006. – 176 с.
3. Збірник завдань для підготовки до тестового екзамену з природничо-наукових дисциплін «Крок-1. Загальна лікарська підготовка» / Кол.авторів; За ред. В.Ф. Москаленка, О.П. Волосовця, І.Є. Булах, О.П. Яровського, О.В. Романенка, Л.І. Остапюк. – К.: Медицина, 2004. – 368 с.
4. Збірник завдань для підготовки до тестового екзамену з природничо-наукових дисциплін «Крок-1. Стоматологія» / Кол.авторів; За ред. В.Ф. Москаленка, О.П. Волосовця, І.Є. Булах, О.П. Яровського, О.В. Романенка, Л.І. Остапюк. – К.: Медицина, 2004. – 312 с.
5. Медична біологія / За ред. В.П. Пішака, Ю.І. Бажори. Підручник / Видання 2-ге, перероблене і доповнене. – Вінниця: НОВА КНИГА, 2009. – 608 с.
6. Медична біологія: Посібник з практичних занять / О.В. Романенко, М.Г. Кравчук, В.М. Грінкевич та ін.; За ред. О.В. Романенка. – К.: Здоров'я, 2005. – 372 с.
7. Мілерян В.Є. Методичні основи підготовки і проведення навчальних занять в медичних вузах (методичний посібник) – К.: Хрещатик, 2003. – 80 с.
8. Medical biology: The study guide of the practical classes course / O.V. Romanenko, O.V. Golovchenko, M.G. Kravchuk, V.M. Grinkevych; Editor by O.V. Romanenko. – K.: Medicine, 2008. – 304 p.